

Костур О.Д. Поняття и особенности сельскохозяйственных предприятий по законодательству Украины и стран СНГ

В статье исследовано поняття и особенности сельскохозяйственных предприятий как участников аграрных правоотношений. Автором проанализированы нормы законодательства Украины и стран СНГ, определяющих понятие «сельскохозяйственное предприятие» и основные его особенности. На основе проведенного исследования сделаны выводы по совершенствованию действующего законодательства Украины.

Ключевые слова: сельскохозяйственное предприятие, сельскохозяйственная организация, аграрное законодательство.

Kostur O.D. Concept and characteristics of agricultural enterprises under the legislation of Ukraine and CIS countries

The article examines the concept and features of agricultural enterprises as members of agrarian relations. The author analyzed the laws and regulations of Ukraine and CIS countries that determine the term «agricultural enterprise» and its main features. Based on the research conclusions are done to improve current legislation of Ukraine.

Key words: agricultural enterprise, agricultural organization, agrarian legislation.

Мироненко І.В.

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН ДОБРОСУСІДСТВА В РАДЯНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

УДК 349.6

Положення глави 17 чинного Земельного кодексу України спрямовані на регулювання земельних відносин добросусідства і становлять самостійний інститут земельного права. На сьогоднішні питанням добросусідства науковцями приділяється порівняно незначна увага, кількість наукових праць з даної тематики обмежена. Окремі аспекти цих відносин розглянуто в працях П.Ф. Кулинич, М.В. Шульги, А.М. Мірошніченка, Д.В. Бусуйок та ін.

Водночас вдосконалення сучасного правового регулювання земельних відносин добросусідства потребує, крім іншого, дослідження історії його розвитку на українських землях, зокрема в період встановлення тут радянської влади.

В 20-х рр. ХХ ст. більшість українських земель опинились в складі радянської держави; в адміністративно-територіальному

відношенні вони увійшли до Української соціалістичної радянської республіки (УСРР), згодом – УРСР (Української радянської соціалістичної республіки).

Такі суспільно-політичні перетворення означали і суттєві зміни в регулюванні суспільних відносин. Було скасовано правові акти, що належали до часів попереднього суспільно-політичного устрою, і розпочато створення нового правопорядку. В літературі відзначається, що в перші роки радянської влади мало місце певне повернення до звичаєвого права як «дійсно народного права», проте невдовзі звичаї були витіснені писаним правом [1, с. 101; 2, с. 250-251]. Прийняття нового земельного законодавства здійснювалось шляхом видання земельних кодексів окремих радянських республік. Так, 29.11.1922 року третьою сесією ВУЦВК шостого скликання було прийнято Земельний кодекс УСРР, який було затверджено постановою VII Всеукраїнського з'їзду Рад від 14.12.1922 року [3].

Окремим науковцями того часу порушувалося питання про необхідність закріплення в законодавстві інституту сусідського права та обґрунтовувалося необхідність його розвитку. Так, І.Б. Новицький у своїх публікаціях намагався довести, що і за умов відсутності приватної власності на землю «сусідські» відносини об'єктивно існують між користувачами земельних ділянок [4, с. 3-12; 5, с. 10-21]. Проте, як ми побачимо надалі, цей правовий інститут не набув свого розвитку ні в радянському законодавстві, ні в радянській юридичній літературі.

З приводу регулювання земельних відносин добросусідства Земельний кодекс УССР (1922 р.) містив лише одну норму загального характеру: «Землекористувач не має права на своїй земельній ділянці вчиняти дії або зводити споруди, що порушують суттєві інтереси сусідніх землекористувачів» (ч. 2 ст. 23) [3, с. 10]. Водночас можна вказати на окремі його положення, котрі певною мірою стосувалися регулювання досліджуваних нами відносин; це, зокрема, норми щодо встановлення межових знаків (ст.ст. 187-1, 191, 205) та врегулювання земельних спорів, в тому числі межових (ст.ст. 207-222).

Подальший розвиток земельного законодавства пов'язаний з зміцненням загальнодержавної власності СРСР на земельні ресурси, посиленням централізації правового регулювання земельних відносин, розвитком усунуєнених форм землекористування за умов проведення колективізації в сільському господарстві і обмеження приватного (індивідуального) землекористування [1, с. 105-108; 6, с. 58-59]. За таких обставин правове регулювання земельних відносин добросусідства, котре передбачало існування індивідуального землекористування, не привертало уваги законодавця. Зокрема такий нормативний акт загальносоюзного значення як «Загальні засади землекористування та землеустрою», затверджені Постановою ЦВК СРСР від 15.12.1928 р. [7], взагалі не містив положень щодо регулювання сусідських відносин.

Наступним етапом розвитку радянського земельного законодавства стало прийняття Верховною Радою СРСР загальносоюзного Закону «Основи земельного законодавства Союзу РСР і союзних республік» від 13.12.1968 року [8], на підставі якого в республіках СРСР повинні були видаватись земельні кодекси та інші акти законодавства. Правове регулювання сусідських відносин в «Основах земельного законодавства СРСР» обмежувалось закріпленням у частині 7 статті 11 «Права та обов'язки землекористувачів» загального обов'язку для всіх землекористувачів «не здійснювати на своїй ділянці дій, що порушують інтереси сусідніх землекористувачів».

Земельний кодекс УРСР, прийнятий 08.07.1970 року, також не вніс нових положень щодо регулювання земельних відносин добросусідства. Єдиною нормою з даного приводу було загальне за своїм змістом положення частини 2 статті 23, яка поклала на землекористувачів обов'язок «не чинити на своїх земельній ділянці дій, які б порушували інтереси сусідніх землекористувачів» [9].

Певні зміни до даної норми були внесені Указом Президії Верховної Ради УРСР від 12.03.1981 року № 1653-10, якою частина 2 статті 23 Земельного кодексу УРСР була викладена в наступній редакції: «Землекористувачі зобов'язані раціонально й

ефективно використовувати землю, бережно ставитися до неї, не чинити на наданих їм земельних ділянках дій, які б порушували інтереси сусідніх землекористувачів» [10].

28.02.1990 року було прийнято в новій редакції «Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про землю» [11]. Цей нормативний акт загальносоюзного значення не містив новел щодо правового регулювання земельних відносин добросусідства. Водночас зміни до правового регулювання даних відносин було внесено з прийняттям Верховною Радою УРСР 18.12.1990 року «Земельного кодексу УРСР», який замінив попередній кодекс.

Пункт 8 статті 40 ЗК УРСР (1990 р.) серед інших обов'язків власників земельних ділянок і землекористувачів закріпив необхідність «додержувати правил добросусідства» [12]. Крім самого закріплення в законодавстві терміну «добросусідство» було здійснено спробу розкрити його зміст через наведення переліку вимог, яких необхідно дотримуватись в силу відповідних правил. Зокрема було передбачено необхідність:

- дозволяти власникам і користувачам земельних ділянок прохід до доріг загального користування, а також для спорудження або ремонту межових знаків та споруд;
- не чинити перешкод у проведенні до суміжної земельної ділянки необхідних комунікацій;
- вживати заходів до недопущення можливості стоку дощових і стічних вод, проникнення отрутохімікатів та мінеральних добрив на суміжну земельну ділянку.

Якщо проаналізувати вказані положення, то стає очевидно, що мало місце змішування правил власне про добросусідство [13, с. 95-96] та про земельні сервітути. Адже, відповідно до положень чинного ЗК України (2001 р.), право проходу через чужу земельну ділянку та доступу для неї для обслуговування сусідньої ділянки розглядаються саме як земельні сервітути (ст. 99). І лише вимоги щодо недопущення стоку вод на сусідні володіння та потрапляння на них хімічних речовин, що використовуються при здійсненні господарської діяльності на земельній ділянці, можна розглядати

як положення щодо регулювання земельних відносин добросусідства у сучасному їх розумінні [13, с. 95-98; 14, с. 293-294].

В цілому ж, аналізуючи законодавство радянського періоду, можна відзначити, що в цей час правове регулювання земельних відносин добросусідства було обмеженим. На нашу думку, це в значній мірі обумовлено тим, що регламентація земельних відносин в цей період здійснювалася за допомогою адміністративно-правового методу. Крім того, свою роль відіграли домінування державної власності на земельні ресурси та обумовлене політичними міркуваннями небажання законодавця зосереджувати увагу на правовому регулюванні індивідуальних, а не усупільнених форм землекористування. Вказане, в свою чергу, обумовлювало те, що незначна увага дослідженню даних відносин приділялась і в науковій літературі того часу. Про земельні відносини добросусідства при розгляді питань землекористування або не згадувалося в цілому, або ж вони згадувалися в достатньо загальному аспекті, як один із обов'язків землекористувачів [14; 15; 16, с. 277-280]. Водночас можна відзначити, що і в Земельному кодексі УРСР (1970 р.), і в Земельному кодексі УРСР (1990 р.) було закріплено порядок врегулювання земельних спорів, в тому числі і між сусідніми землекористувачами, який в загальному зберігся і до сьогодні, зазнавши порівняно незначних змін.

Таким чином, узагальнюючи викладене, можна відзначити, що в законодавстві та науковій літературі радянської доби положення про регулювання земельних відносин добросусідства не отримали достатньої регламентації. Таке регулювання обмежувалось закріпленням загального обов'язку користувача земельної ділянки не порушувати права та інтереси сусідніх землекористувачів, а також встановленням порядку врегулювання земельних спорів. Зміни щодо правового регулювання в цій сфері, здійснення котрих припало на період розпаду СРСР, пов'язані з впровадженням диспозитивних методів щодо регулювання земельно-правових відносин та відновленням ролі індивідуальних форм землекористування.

І. Мірошніченко А.М. Земельне право України: Підручник / Мірошніченко А.М. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. – 712 с.

2. Іванівська О.П. *Звичаєве право в Україні. Етнотворчий аспект. Навчальний посібник*. – К.: ТОВ «УВПК «ЕксОб», 2002. – 226 с.
3. *Земельный кодекс УССР*. – Х.: Юр. из-во НКЮ УССР, 1929. – 112 с.
4. Новицкий И.Б. *Право соседства. Рамки и значение проблемы* / И.Б. Новицкий // *Право и жизнь*. – 124. – Книга 5/6. – С. 3-12.
5. Новицкий И.Б. *Общие пределы пользования смежными участками (Вторжение в соседскую сферу)* / И.Б. Новицкий // *Право и жизнь*. – 1924. – Книга 7/8. – С. 10-21.
6. *Земельне право: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів* / [Семчик В.І., Андрейцев В.І., Бистров Г.Ю. та ін.]; за ред. В.І. Семчика, П.Ф. Кулиничка. – К.: Видавничий дім "Ін Юре", 2001. – 424 с.
7. «Общие начала землепользования и землеустройства», утв. Постановлением ЦИК СССР от 15 декабря 1928 года // *Законодательство Беларуси и других стран* [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.levonevski.net/>
8. Закон СССР «Об утверждении Основ земельного законодательства Союза ССР и Союзных Республик» от 13.12.1968 г. № 3401-VII // *Законодательство Беларуси и других стран* [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.levonevski.net/>
9. *Земельный кодекс УРСР від від 08.07.1970 року* / Збірник законів Української РСР і указів Президії Верховної Ради УРСР. 1938-1973 рр.: В 2-х томах. Т.1. / Під ред. Я. Я. Колотуха. – К.: Політвидав, 1974. – 740 с.
10. Указ Президії Верховної Ради УРСР «Про внесення змін і доповнень до Земельного кодексу Української РСР» від 12.03.1981 року № 1653-10 [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
11. «Основы законодательства Союза ССР и союзных республик о земле», приняты Верховным Советом СССР 28.02.1990 г. // *Российский правовой портал* [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://arhiv.inpravo.ru/>
12. *Земельный кодекс УРСР від 18.12.1990 № 561-XII* // *Законодавство України* [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
13. Мироненко І. *Поняття та зміст відносин добросусідства Ігор Мироненко Підприємництво, господарство і право*. – 2009. – № 11. – С. 95-98.

14. *Право землепользования в СССР и его виды / [кол. авторов]; Под ред. Аксёнок Г.А., Краснов Н.И. – М.: Юрид. лит., 1964. – 173 с.*
15. *Аксёнок Г.А. Земельные правоотношения в СССР / Аксёнок Г.А. – М.: Госгиздат, 1958. – 424 с.*
16. *Общая теория советского земельного права / Под ред. Г.А. Аксёнка, И.А. Иконичкой, Н.И. Краснова. – М.: Наука, 1983. – 359 с.*

Мироненко І.В. Регламентация земельных відносин добросусідства в радянському законодавстві

В цій статті розглядаються питання про регламентацію земельних відносин добросусідства в законодавстві радянського періоду. Відповідне правове регулювання в цей час було обмеженим, що було обумовлено застосуванням адміністративно-правових методів регулювання земельних відносин та домінування державної власності на земельні ресурси.

Ключові слова: земельні відносини, добросусідство, сусідське право.

Мироненко І.В. Регламентация земельных отношений добрососедства в советском законодательстве

В этой статье рассматриваются вопросы о регламентации земельных отношений добрососедства в законодательстве советского периода. Соответствующая правовая регламентация в это время была ограниченной; это было обусловлено применением административно-правовых методов регулирования земельных отношений и доминированием государственной собственности на земельные ресурсы.

Ключевые слова: земельные отношения, добрососедство, соседское право.

Myronenko I.V. Regulation of land relations of good neighborliness in Soviet law

The question is considered in the given article is about regulation of landed relations of neighbourliness in legislation of soviet period. The proper legal adjusting was at this time limited, that prevailing a public domain on the landed resources was conditioned.

Key words: landed relations, neighbourliness, neighbourly right.